

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	Pedagogická
Fakulta	Pedagogika
Obor řízení	
Uchazeč	Mgr. Jakub HLADÍK, Ph.D.
Pracoviště uchazeče	Ústav pedagogických věd Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně
Habilitační práce (název)	<i>Multikulturní kompetence ve vzdělávání studentů pomáhajících profesí: Modelování a měření kompetencí v kulturně pluralitní společnosti</i>
Oponent	prof. PhDr. Erich MISTRÍK, CSc.
Pracoviště oponenta	Katedra etickej a občianskej výchovy Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Text posudku (rozsah v rámci předepsané osnovy dle zvážení oponenta)

a. Aktuálnost námětu

V takom zložito poprepájanom svete, kde sa príslušníci vzdialených kultúr stretávajú na dennej báze, je multikultúrna výchova stále potrebná. Napriek tomu, že býva spochybňovaná. – O kompetenciách pre multikultúrnú výchovu sa stále píše, ale stále nedostatočne, väčšinou ide o všeobecné tvrdenia. – Multikultúrne kompetencie sa väčšinou analyzujú vo vzťahu k učiteľom vo formálnom školskom vzdelávaní, pre pomáhajúce profesie minimálne a pre vysokoškolských študentov tohto odboru už vôbec nie. – To sú tri dôvody, kvôli ktorým je téma práce vysoko aktuálna.

„Viera v rovnosť všetkých občanov štátu“ (str.12) je hodnotový ideál, ktorý je pravdepodobne v pozadí habilitačnej práce (autor sa odvoláva na Kanadu a nepíše jasne, či sa s týmto ideálom stotožňuje, ale práca o tom svedčí). Pretože nielen v strednej Európe máme s takou hodnotou problémy, je to ďalší dôvod na zdôraznenie aktuálnosti práce.

b. Prístup k řešení

V stredoeurópskom kontexte neexistuje veľa terénnych výskumov, ktoré by sa venovali multikultúrnym kompetenciám. Oceňujem snahu habilitanta podporiť prehľad existujúcej literatúry primárnou aj sekundárnou analýzou dát z terénu. Multikultúrna výchova potrebuje dnes tento prístup, bez neho by sa stále spoliehala na všeobecné pedagogické tvrdenia. Je zároveň správne, že sa autor nespoľahol na jediný výskum, ale konfrontuje viacero svojich aj cudzích výskumov a podporuje svoje uzávery metaanalýzou rôznych dát.

Za cenné považujem konfrontácie situácie v Česku a v Gambii, hoci je diskutabilné, či práve Gambia je tou správnou krajinou, s ktorou by sa Česko malo porovnávať. Habilitant však uvádza argumenty pre tento postup, avšak zároveň aj kultúrne obmedzenia, kvôli ktorým podobné prirovnania nemusia fungovať (str. 60-62, alebo str. 77 – „Obsah multikultúrne kompetencie je kultúrne viazaný“).

Oceňujem pedagogický ideál autora práce vyjadrený na str. 16 – škola sa nemôže zameriavať len na školskú úspešnosť, ale „hlavne na prípravu žiakov k tomu, aby sa stali občanmi...“. Tento ideál cítiť z celej práce aj z jednotlivých autorových výskumov.

c. Použitá metodologie

Pre svoj výskum vyvinul J. Hladík vlastný nástroj. Dotazník multikultúrnej kompetencie študentov pomáhajúcich profesií a v práci opisuje aj nadväznosť tohto nástroje na overené nástroje zo zahraničia a postup jeho vývoja. Vývoj dotazníka prebehol podľa uvádzaných informácií korektne, pred definitívnou aplikáciou autor overil jeho funkčnosť a upravoval položky i štruktúru dotazníka podľa výsledkov overovania.

Získané dáta podroboval analýzam na rôznych úrovniach (sémantický diferenciál, regresná analýza, faktorová analýza a pod.). Informácie v práci naznačujú, že tu je najsilnejšia stránka habilitanta.

Zvlášť treba oceniť snahu doplniť výskum multikultúrnych kompetencií aj metakogníciou respondentov, škoda však, že skúmaný súbor nebol ten istý, podporilo by to výsledky získané autorovým dotazníkom.

d. Kvalita a správnosť dosažených výsledkov

Autor v práci preukázal solídnu znalosť literatúry k téme, práca obsahuje prehľady literatúry a doterajších výskumov. V literatúre som postrádal len práce významného (hoci možno príliš ľavicovo orientovaného) teoretika multikulturalizmu a priekopníka multikultúrnej výchovy Petera Mc Larena.

Možno vedomie bohatstva prístupov zabránilo na niektorých miestach autorovi, aby zaujal k existujúcim poznatkom jasný vlastný postoj. V prehľade chcel zrejme uviesť čo najviac poznatkov, prístupov a koncepcií, avšak napr. v časti 2. Kompetencie vo vzdelávaní, v časti 3. Kompetencie na terciárnom stupni vzdelávania, alebo aj v časti 4. Multikultúrne kompetencie si čitateľ musí domýšľať, ktorú z koncepcií si autor zvolil ako východisko svojej práce, prípadne aký je vzťah jeho vlastnej koncepcie k uvádzaným teóriám. Jednotlivých autorov však J. Hladík interpretuje korektne.

Jedným z jasných vlastných stanovísk je názor na str. 37, že „základným ideovým rámcom kompetencie je kompetencia ako prostriedok na uplatnenie na trhu práce“. Opiera sa síce o teóriu W. Kouwenhovena, ale podobné zúženie kompetencie na pracovný trh je diskutabilné.

V časti 4.4 Meranie multikultúrnej kompetencie uvádza J. Hladík, že kompetencia „reprezentuje súbor znalostí, vedomostí, schopností, postojov a zručností“ (str. 58). Je to možno najkomplexnejšie vyjadrenie autorovho vymedzenia kompetencie. Doplnil by som však ešte „ako sa prejavujú v činnosti“, lebo napr. postoje ani schopnosti bez svojich prejavov v aktivite človeka sú len názormi alebo potenciami, nie skutočnými postojmi a schopnosťami. Aj bez môjho doplnenia tu však autor vymedzuje kompetenciu relatívne komplexne. Ako však uvidíme, nie je to celkom v súlade s výskumným nástrojom, s Dotazníkom multikultúrnej kompetencie.

Aj na str. 24 píše autor práce, že „jednou z hlavných charakteristík kompetencie je teda predpoklad transferu (to, či žiak dokáže prenášať poznatky, zručnosti a pod. medzi rôznymi typmi situácií)“.

Dotazník, ktorý J. Hladík vyvinul, sa však zameriava hlavne na sebareflexiu respondentov, hoci napr. na str. 100 tvrdí, že dotazník „umožňuje meranie úrovne medzikultúrnej kompetencie“ (neviem, či je v práci jasne definovaný pojem „úroveň medzikultúrnej kompetencie“).

Dotazník skúma sebareflexiu medzikultúrnych kompetencií respondentov dôkladne a z mnohých strán. Je to však stále introspekcia, skúmanie presvedčení, názorov a predpokladov pre sebareflexiu respondenta v multikultúrnej oblasti – len čiastočne je to skúmanie reálnych multikultúrnych kompetencií. Reálne a uplatnené multikultúrne kompetencie síce obsahujú sebareflexiu, bez nej by sa u človeka skutočné multikultúrne kompetencie nerozvinuli, idú však ďalej a skutočnými kompetenciami sa stávajú až v činnosti.

Jednotlivé položky dotazníka pripravoval habilitant veľmi precízne, viac sa však sústredil na ich štatistické vzťahy ako na ich skutočný obsah. Riadnym vymedzením obsahu jednotlivých položiek (a tým aj ich precíznejším formulovaním) by sa vyhol klzkej pôde jazyka: Napr. ešte je možné, že respondenti skutočne „sledujú a korigujú svoje správanie“. Ťažšie však už možno uveriť tvrdeniu respondentov v položkách „viem, čo sa potrebujem naučiť...“ – pedagógovia na všetkých stupňoch škôl poznajú obmedzenia podobného tvrdenia. Alebo v položkách „viem, ako...“, „viem, čo...“, „veľmi dobre rozumiem pojmu...“ a pod. Riziká podobných tvrdení, resp. riziká pri ich meraní si pravdepodobne uvedomoval už Leopold Bloom a ďalší, čo pracovali s jeho taxonómiou, preto sa zameriavali na pozorovateľné správanie človeka, nie len na tvrdenia človeka o sebe.

Autor práce sa venuje aj „multikultúrnej aktivite“, považuje ju však za „mieru ochoty zaoberať sa kultúrne diverzifikovaným okolím“ (str. 114), za „odraz prístupu jedinca k multikultúrnej realite“ (str. 94) a pod. Aktivita vo výskumoch nevystupuje ako skutočná aktivita, ale len ako predpoklady pre ňu. Habilitant ju skúma korektne práve v jej rozmere ako predpokladu pre budúcu aktivitu, ako súčasť sebareflexie študenta pomáhajúcej profesie, a z tohto hľadiska je habilitačná práca cenná. Neskúma ju už však ako skutočnú činnosť v multikultúrnej realite.

Aj „vrchol modelu multikultúrnych kompetencií“ – komunikačnú zručnosť (str. 135) – nemôžeme skúmať len v sebareflexii, ale iba v činnosti, pri reálnej komunikácii v situácii stretu príslušníkov odlišných kultúr. (Pri tejto poznámke odhliadam od problému, či je komunikačná zručnosť skutočne vrcholom multikultúrnych kompetencií. Skôr by som ju považoval len za ich východisko. Vrchol multikultúrnych kompetencií by som videl niekde v schopnosti spolupráce s príslušníkom inej kultúry.)

Vzťah reálnych kompetencií k predstave človeka o svojich kompetenciách je zložitý problém a nie je ľahké sa s ním vysporiadať. Medzi jednotlivými vrstvami kompetencií sú komplikované vzťahy, ako napr. uvádza aj habilitant pri analýze vzťahu medzi poznatkami a postojmi, keď podľa jeho „znalosť ovplyvňuje asi 10% variability postoja“ (str. 72). Toto dosť vysoké číslo by stálo za ďalší výskum, stále však ukazuje, že postoje sú zložitou štruktúrou (ako konštatuje aj J. Hladík).

V práci nie je jasný charakter jednotlivých „dimenzií multikultúrnej kompetencie“ (časť 5), ani vzťahy medzi nimi. Autor totiž nevymedzuje obsah pojmu dimenzia a v medzikultúrnych kompetenciách píše fakticky len o kognitívnej a emocionálnej dimenzii. Sú zrejme dôležité,

ale vzniká otázka, prečo práve tieto dve (a nie iné) existujú, alebo prečo práve tieto dve (a nie aj ďalšie) stáli za zmienku?

Treba si všimnúť ešte autorovo konštatovanie na str. 14, že „hlavným cieľom multikultúrneho vzdelávania (...) je reformovať školstvo tak, aby mali študenti odlišných rás, etník a sociálneho postavenia rovnaké vzdelávacie podmienky“. Ak odhliadneme od toho, že termín rasa sa prestáva používať ako nevedecký, tak stále možno diskutovať, či práve toto je hlavným cieľom multikultúrnej výchovy (vzdelávania). Rovnakosť podmienok je len východiskom vzdelávania pre multikultúrny svet. Ďalším hlavným cieľom – ak to vyjadrím veľmi zjednodušene – by mala byť príprava príslušníkov menšiny pre ich zaradenie do spoločnosti a výchova príslušníkov väčšiny pre akceptovanie príslušníkov menšiny, ako aj poskytnutie plnohodnotného vzdelania všetkým. Bez adekvátnych podmienok sa to nepodarí, ale tie iba vytvárajú predpoklady. Zároveň treba povedať, že multikultúrna výchova (vzdelávanie) nemá nástroje na zmenu organizácie školy, môže ju len podporovať a motivovať jednotlivých aktérov k jej zmene.

Veľmi zaujímavým výsledkom výskumu pri porovnaní Česka a Gambie je údaj, že pre meranie multikultúrnej kompetencie je silnejším faktorom príslušnosť k univerzite ako príslušnosť k štátu. Ak štát chápeme ako prienik množstva kultúrnych vrstiev, pričom štátna identita býva dosť silná, zatiaľ čo univerzita je len jednou kultúrnou vrstvou (časťou?) tohto celku, tak by stálo za ďalší výskum, prečo jediná vrstva má silnejší vplyv ako celok, ktoré kultúrne prejavy v štáte vplývajú viac a ktoré menej, a hlavne – prečo je najsilnejšia práve príslušnosť k univerzite.

e. Původnost dosažených výsledků

Autor vytvoril a využil vlastný výskumný nástroj a zameral jeho použitie na nepreskúmanú oblasť. Práca prináša nové, originálne výsledky

f. Uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru a další bádání

Rozhodne áno – v budúcnosti možno výsledky využiť pre hlbšie skúmanie postojov, ako sa ony prejavujú v činnosti. Habilitačná práca a výskum, na ktorom je založená, informujú o sebareflexii študentov pomáhajúcich profesií. Je to seriózny podklad pre výskum skutočnej aktivity v multikultúrnom prostredí, teda aj pre skúmanie prejavov zručností, vedomostí, schopností a nástrojov v aktivite.

g. Uplatnitelnost výsledků v praxi

Výsledky práce možno okamžite využiť pri príprave študentov pomáhajúcich profesií na vysokých školách, pretože práca ponúka informácie o ich predstavách o multikultúrnej realite, aj o predstavách o nich samých a pod. Získané dáta možno využiť aj sprostredkované v príprave iných pedagogických profesií na vysokých školách – práca poskytuje totiž informácie o stave vedomia študentov VŠ vo vzťahu k multikulturalizmu.

h. Formální úprava a jazyková úroveň práce

Formálne je práca čistá, jasne členená a prehľadná, štýl je zrozumiteľný. Úroveň češtiny môžem posúdiť len povrchne, ale ako cudzinec zvyknutý čítať v češtine odborné aj umelecké texty som necítil nedostatky.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta) ...

Získali ste vo svojich výskumoch dáta o tom, ako sa prejavuje vrchol multikultúrnych kompetencií – komunikačná zručnosť – všeobecne v multikultúrnych postojoch (prípadne

konkrétne, v multikultúrnych postojoch študentov pomáhajúcich profesií)? Ak áno, mohli by ste ich uviesť? Ak ste takéto dáta nezískavali, skúste krátko teoretizovať na túto tému.

Závěr

Habilitační práce Jakuba Hladíka *Multikulturní kompetence ve vzdělávání studentů pomáhajících profesí: Modelování a měření kompetencí v kulturně pluralitní společnosti* **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Pedagogika.

V Bratislava, dňa 10. 10. 2017